

Populaarimusiikki Pohjoismaissa

Joulukuussa 1986 perustettiin Göteborgissa IASPM-järjestön pohjoismainen jaosto. IASPM eli **International Association for the Study of Popular Music** on populaarimusiikin tutkimuksen kansainvälinen, moniammattinen - tutkijoiden lisäksi mukana on mm. toimittajia ja muusikoita - ja monitieteinen yhteistyöelin. IASPM-Norden julkaisee **POLPOP** -bulletiinia, toimittajana on Johan Fornäs. Lisäksi se toimittaa Working Papers -julkaisusarjaa (tähän mennessä ilmestynyt viisi julkaisua) ja järjestää jäsenistön, tutkijoiden ja muitten asiasta kiinnostuneitten välisiä pienimuotoisia työkokouksia.

Ensimmäinen pohjoismainen työkokous pidettiin viime lokakuun lopussa Helsingissä. Paikalla oli kolmisenkymmentä eri alojen tutkijaa ja opiskelijaa Suomesta, Ruotsista ja Tanskasta. Vieraillevana tähtenä esiintyi englantilainen rokk sosiologi Simon Frith. Teemana oli populaarimusiikin tutkimus pohjoismaissa.

Populaarimusiikin määrittely

Professori Timo Leisiö määrittelee populaarimusiikin perinteentutkijan näkökulmasta seuraavasti: populaarimusiikki on käsite, jolla on pyritty hahmottamaan oman kulttuurimme musiikillista todellisuutta. Termi tarkoittaa suosikkiasemassa olevaa kansanomaista musiikkia, joka leviää ihmisten vaihtaessa rahaa taiteeseen. Käsite kytkeytyy rahataloudelle perustuvaan yhteiskuntastrukturiin. Tältä kannalta katsottuna populaarimusiikin ensimmäiset ilmentymät suomalaisessa yhteiskunnassa olivat arkkiveisut. (Leisiö 1988)

Philip Donner Helsingin yliopistosta on myös varsin laajan määrittelyn kannalla. Populaarimusiikki pitää sisällään kaikki kansanomaiset musiikki-ilmaisuudet. Hänen mukaansa olisi järjestöntä pitää populaarimusiikkina vain sitä, mitä me nykyään nimitämme rockiksi. Kaikki musiikkityylit tulevat ja menevät, myös rock. Philip Donner tutkii itse 1970-luvun laululiikettä.

IASPM:n piirissä populaarimusiikki ymmärretään laajasti. Helsingissä paikalla oli tiedotustutkijoita, toimittajia, musikologeja, etnomusikologeja, sosiologeja, historian tutkijoita, nuorisotutkijoita ja muusikoita: heillä kaikilla oli omanlaisensa näkökulma populaarimusiikin tutkimukseen. Kaikki kiinnostuneet ovat tervetulleita mukaan, erityisesti kuitenkin kaivataan taloustieteilijöitä ja musikologeja (siis länsimaisen taidemusiikin tutkimukseen koulutuksen saaneita tutkijoita).

Tutkimus Pohjoismaissa

Kokouksessa edustettuina olleet pohjoismaat esittelivät kukin vuorollaan oman maansa tutkimusta. Kansainvälisessä mielessä varsinainen uranuurtaja on ollut Göteborgin musiikkitieteen laitos, jossa tutkimus sai alkunsa 1970-luvun puolivälissä paljolti Philip Taggin ansiosta. Väitöskirjassaan *Kojak - 50 seconds of television music* (1979) hän kehitti populaarimusiikin affektianalyysyä.

1980-luvulla on laitoksessa ollut tekeillä useita mittavia tutkimusprojekteja. Johan Fornäsin **Tält-projektet** (1985) selvitteli erään kiertävän ruotsalaisen musiikkiteatteriryhmän esitystä ja musiikkia. Lisäksi Fornäs on analysoinut vastakulttuuri-termin ja vastakulttuurin olemusta (1979, 1982). Tällä hetkellä hän työskentelee Tukholmassa nuorisotutkimuksen parissa ja valmisteleekin tutkimusta otsikolla **Under Rocken**.

Göteborgissa ovat populaarimusiikista väitelleet myös Alf Björnberg (*En liten sång som alla andra*, 1987) ja C.G. Åhlen (*Tangon i Europa*, 1987). Björnberg analysoi väitöskirjassaan kaikki ruotsalaiset euroviisusävelmät. Erilaisten muut-

tujen avulla hän yrittää selvittää yhteiskunnan muutosta ja sen heijastumista musiikissa. Åhlen puolestaan käsittelee tangon tuloa ja sen asemaa Euroopassa. Valmistumassa on myös Lars Lillienstamin väitöskirja rockmusiikin akkulturoitumisesta. Hän käyttää esimerkkinä Elvis Presleyn tunnetuksi tekemän "Hound Dog" -kappaleen muuttumista Big Mama Thorntonin 1950-luvun versiosta nykypäivään saakka. Lisäksi Göteborgissa vaikuttavat tutkijat Karl-Olof Edström (tutkinut ruotsalaista schlaageria 1910-1940-luvuilla) ja Stig-Magnus Thorsén (tekee tutkimusta Volvon autotehtaan ja musiikin välisestä suhteesta).

Göteborgin yliopiston musiikkitieteen laitos toimittaa kahta julkaisusarjaa: **Skriftserie** (väitöskirjat, laajat tutkimukset) ja **Stencillerade skrifter** (lyhyet tutkimukset, referaatit). Luettelon valmistuneista tutkimuksista voi tilata osoitteesta: Göteborgs Universitet, Musikvetenskapliga Inst., Viktor Rydbergsgatan 24, S-41253 Göteborg.

Tällä hetkellä Tukholmassa vaikuttavat tutkijat Roger Wallis ja Krister Malm (Musik Museetin johtaja) ovat toteuttaneet Göteborgin yliopiston yhteydessä mittavan **Music Industry in Small Countries** -projektin. Tuloksena on jo ilmestynyt huomiota herättänyt julkaisu **Big Sounds from Small Peoples** (1984), jossa pyritään hahmottamaan pienten maiden musiikkiteollisuutta ja kulttuureja selvittämällä niiden elinmahdollisuuksia ja sopeutumiskykyä ylikansallisen musiikkiteollisuuden varjossa. Tutkimuksessa olivat mukana Jamaika, Trinidad, Tunisia, Tansania, Kenia, Sri Lanka, Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja, Chile ja Wales.

Keith Roe Göteborgin yliopiston tiedotustutkimuksen laitokselta

huomautti, että Ruotsissa alkavat yhteiskuntatieteet olla yhä kiinnostuneempia populaarikulttuurin tutkimisesta, ja siitä on yhä legitimmimpää olla kiinnostunut. Roe tutkii itse musiikin kulutusta nuorten keskuudessa. Samalla laitoksella työskentelee myös Robert Burnett (entinen äänitetuottaja), joka selvittelee ääniteteollisuutta otsikolla **The Global Jukebox**. Keith Roe huomautti myös lundilaisista etnologeista (esimerkiksi Johans Wikman), joilla olisi hyvinkin paljon annettavaa populaarikulttuurin tutkimukselle. Lundissa etnologia on hyvin vahvasti kiinnittynyt Birminghamin kouluun.

Ruotsin eri yliopistojen eri laitoksilla työskentelevillä populaarimusiikin tutkijoilla ei ole tällä hetkellä organisoitua yhteistyötä. Yhteydenpito on henkilökohtaisten ja epävirallisten kontaktien varassa. Keith Roen mukaan yhteistoiminta on silti ollut tuloksellista ja vilkasta.

Kokouksen tanskalainen edustaja Peder Kai Pedersen luonnehti Tanskan tilannetta ratkaisevasti muista pohjoismaista poikkeavaksi: musiikkitiede ja käytännön musiikinopetus kytkeytyvät Tanskassa hyvin tiiviisti yhteen. Opiskelijat ovat tehneet lopputöitään "rytmimusiikista" (rytmisk musik on tanskalainen populaarimusiikkia vastaava termi, jonka alaisuuteen kuuluvat kaikki rytmisen musiikin lajit, jazz, rock, jne.). Pedersenin arvioiden mukaan noin 10-30 % valmistuneista loppu töistä kuuluu populaarimusiikin aihepiiriin. Koska kyse on julkaisemattomista opinnäytteistä, niistä on vaikea saada tarkkoja tietoja. Populaarimusiikkia on tutkittu ainakin Kööpenhaminan, Ålborgin ja Århusin yliopistoissa. Pedersenin mukaan myös NSU:lla eli Pohjoismaisella Kesäakatemiolla on ollut

merkitystä tanskalaiselle populaarimusiikin tutkimukselle. Tällä hetkellä Tanskan musikologit ovat aloittamassa tutkimusprojektia otsikolla **Musiikki ja uusi teknologia**.

Suomalaista populaarimusiikin tutkimusta esitteli Helmi Järviluoma Tampereen yliopistosta. Täällä kotimaassa tutkijat yleensä joko aloittavat tai lopettavat työnsä valittamalla perustutkimuksen olemattomuutta. Voivotteluun ei enää ole niin suurta aiheutta; nyt kyse on jo myös siitä, ettei muiden tutkimuksista tiedetä/välitetä tai ei osata/haluta tehdä yhteistyötä koko populaarikulttuurista kiinnostuneen joukon kesken.

Suomen tutkimustilanne kartoitettiin lähettämällä laajahko kysely eri yliopistoihin, kaiken kaikkiaan 41 laitokselle ja muutamille yksittäisille tutkijoille. Vastauksia saatiin melko runsaasti, mukana oleva joukko ulottuu kriminologeista kansanrunoustieteilijöihin. Kyselyn tuloksena löytyi yli 40 populaarimusiikkiin liittyvää pro gradua sekä puoli tusinaa lisensiaattityötä tai väitöskirjaa. Humanistit olivat töistä tehneet kaksi kolmasosaa, yhteiskuntatieteilijät yhden kolmasosan. Kiinnostuneille tiedoksi, että tätä suomalaisen populaarimusiikin bibliografiaa (Järviluoma 1987) voi tilata Helmi Järviluomalta osoitteesta: Tampereen yliopisto, Kansanperinteen laitos, PL 607, 33101 Tampere. Luettelo sisältää tehtyjen töitten lisäksi tietoja meneillään olevista tutkimushankkeista ja -projekteista, eri yliopistojen laitosten osoitteet ja yhteys henkilöitten nimet.

Populaarimusiikin tutkimuksen opetusta annetaan tällä hetkellä Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitoksella, jonne perustettiin syksyllä 1986 Philip Donnerin johdolla

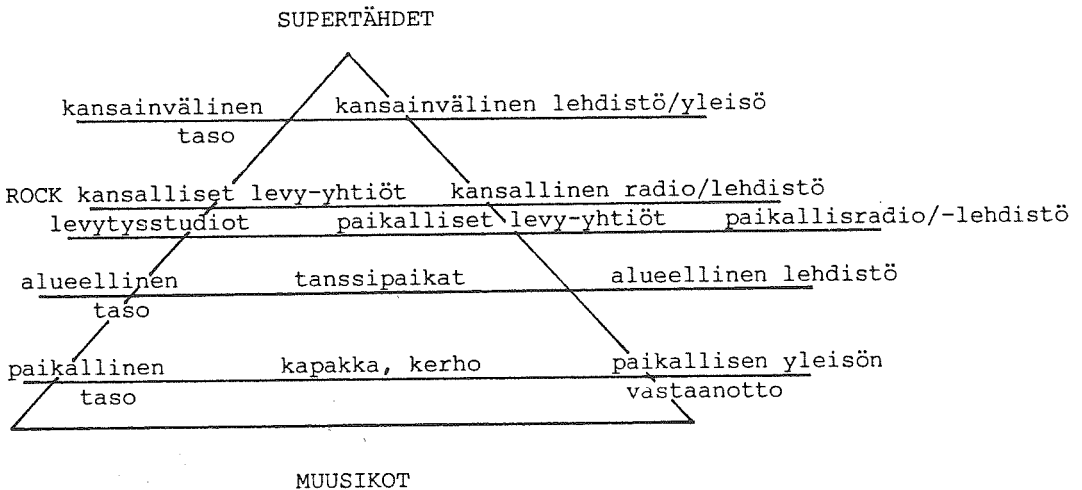
populaarimusiikin tutkimusryhmä. Ryhmän ensimmäiset opinnäytteet ovat jo valmistuneet: Björn Eklundin pro gradu (1987) käsittelee Eric Claptonin kitaransoittoa ja Jari Muikku on tutkinut (1987) suomalaista rock-tuottajaa ja sitä miten levy studiossa syntyy. Seuraavaksi yritetään koota erityinen populaarikulttuurin opinto-ohjelma, jonka opettajat kerättäisiin eri laitoksilta ja jopa eri tiedekunnista.

Populaarimusiikin tutkimusta harrastetaan aktiivisesti myös Joensuun ja Tampereen yliopistoissa. Joensuussa Stig Söderholm (kulttuuriantropologian lehtori) on vetänyt tutkimusprojektia teemalla rock-akatemia. Tampereella kansanperinteen, erityisesti kansanmusiikin opiskelijat uurastivat viime lukuvuonna rokkikollokvion parissa. Kansanperinteen laitoksella on valmistunut useita populaarimusiikkiin liittyviä opinnäytteitä ja lisää on tulossa.

Simon Frith näki Suomen tutkimustilanteessa haasteen: Miten saada aikaan populaarimusiikin tutkimusta myös perustutkintoa korkeammalla tasolla? Tällä hetkellä lähän näyttää siltä, että alan tutkimuksella ei tahdo olla "gradun jälkeistä elämää".

Simon Frith: Mitä tutkisin Pohjoismaissa?

Puheenvuorossaan **Kuinka tutkisin populaarimusiikkia Pohjoismaissa** Simon Frith totesi, että tähän asti on analysoitu eniten sitä, miten muusikoista tulee supertähtiä. Vallitsevana on ollut lähes ideologinen malli, jossa tähteyteen edetään alhaalta ylöspäin.

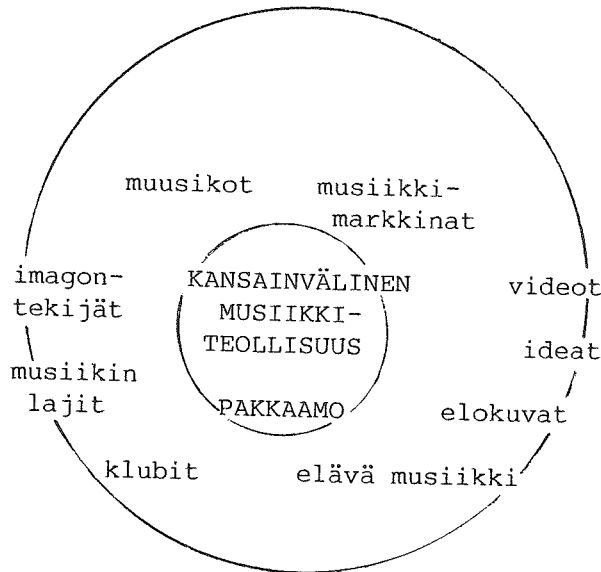

Kuvio 1. Ideologinen malli

Mallissa on eri tasoja ja tasojen välissä portinvartijoita (=gatekeepers), jotka suodattavat ylöspäin menijöitä. Yleisö on välittömästi läsnä musiikin kuluttajina. Mallin mukaan menestykselle ovat ominaista seuraavat seikat:

1. Edetä voi vain ylöspäin, ei alaspäin.
2. Ne musikit, jotka pystyvät siirtymään ylöspäin ohi portinvartijoiden tasolta toiselle, ovat niin hyviä, että he ovat sen ansainneet,

Keskellä tätä tarjotinta on ns. pakkaamo (=packaging), kansainvälinen huviteollisuus, joka noukkii ympäristöstään sitä kiinnostavia elementtejä ja pakkaa ne houkutteleviksi tuotteiksi. Tuotteet myydään yleisölle. Jokin välittävä taso yhdistää yleisön ja musiikin, yleisö ei ole enää aktiivisesti läsnä musiikin kuluttamisessa. Musiikinlajeista rock ei ole enää ainoa autuaaksi-tekevä, myytävään tuotteeseen voidaan ottaa mukaan vaikka bul-

Kuvio 2. Lahjakuustarjotin

ts. he ovat maksaneet oppirahansa.
 3. Jos musikosta tulee supertähti hän tulee aina olemaan supertähti (once a superstar, always a superstar), huipulta ei pudota alas.

Frithin mukaan tämä malli ei kansainvälisen musiikkiteollisuuden laajentumisen myötä enää ole pätevä. Hän tuo esille toisenlaisen mallin ns. lahjakuustarjottimen (=Talent Pool).

gaarialaista moniäänistä kuorolaulua (kuten on jo tehtykin) tai mitä muuta musiikkia tahansa, ja pakata se houkuttelevaksi tuotteeksi. Mallissa musikoitten luovuus ei ratkaise heidän menestystään, luovuus sijaitsee pakkaamossa. Tämä systeemi toimii täysin irrationaalisesti: jos sinulla on onnea, voit tänään olla supertähti, mutta huomista ei tiedä mitään varmaa ...

Frith teki pari konkreettista ehdotusta IASPM-Nordenin yhteisiksi tutkimushankkeiksi: Ensinnäkin voitaisiin tutkia prosesseja, joilla musiikkiin liittyviä oikeuksia jaetaan, esimerkiksi copyright-kysymyksiä. Toiseksi sitä, miten musiikilla nykyään tehdään rahaa. Rajattu tutkimusaihe tässä yhteydessä on se, miten muusikoiksi ryhdytään, kuinka ihmiset oppivat musiikkia ja kuinka kansainvälinen musiikkiteollisuus kontrolloi musiikinopetusta. Nyttemmin esimerkiksi japanilainen Yamaha järjestää Euroopassa omilla studioillaan musiikkikursseja - niiden avulla tietysti edistetään omien soitinten myyntiä, mutta myös muokataan käsityksiä musiikista. Lisäksi on tärkeätä muistaa teknologian ja musiikkiteollisuuden suhde: kansainvälisen musiikkiteollisuuden julkaiseman raportin mukaan tulevaisuudessa ei enää ole levyjä, haluttu musiikki saadaan omasta tietokoneesta nappia painamalla.

Frith toteaa, että tähän asti populaarikulttuurin ja populaarimusiikin tutkimuksen keskeinen kohderyhmä on ollut nuoriso: populaarimusiikki on ollut eräs nuoriskulttuurin ilmentymä. Nyt tilanne on muuttunut, nuoriso ei enää olekaan suurin levyjä ostava ja kuluttava ryhmä, vaan keski-ikäinen aikuisväestö. Heidän suhteestaan populaarimusiikkiin meillä ei ole tällä hetkellä minkäänlaista tietoa. Sen selvittämisessä olisi ainakin aluksi kylliksi työsarkaa.

Sampling ja morali

Symposiumin yhteydessä Simon Frith piti Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitoksen Studia Generalia -luentosarjassa yleisöluennon aiheesta **Sampling and Morality** puhuen sampling-tekniikan eettis-

tä, esteettisistä ja juridisista ongelmista. Sampler on yksinkertaisesti kosketinsoittimeen yhdistetty nauhuri, jossa vanhan c-kasetin tai nauhakelan korvaa tietokonedisketti tai tietokoneen keskusmuisti. Sillä voi digitaalisesti äänittää mitä tahansa ja mistä tahansa (levyltä, nauhalta, televisiosta) yksittäisistä saundeista pitkiin jaksoihin.

Samplaaminen omaan käyttöön ei ole lainvastaista. Ongelmat syntyvät vasta silloin kun joku käyttää hyväkseen ilman korvausta toisen musiikillista ominaisuutta tai väittää omakseen toisen luomaa. Monet samplaamisen ongelmat kiertyvät tekijänoikeuksien ja rahan ympärille. Nykyisin käytössä olevien tekijänoikeuksien juuret ovat kirjallisuudessa kulttuurissa. Aluksi suojattiin kaikki mitä voitiin esittää kirjallisuudessa muodossa. Musiikissa se koski lähinnä sanoitusta, melodiaa ja sovitusta. Myöhemmin tekijänoikeus laajeni myös itse levyihin, kun haluttiin suojautua piraattikopioilta, kertoo Simon Frith.

Nykyään musiikki, erityisesti populaarimusiikki, sisältää paljon tekijänoikeuden ulkopuolelle jääviä elementtejä, esimerkiksi saundeja ja tunnelmia. Nämä sampling-tekniikan ei-musiikilliset ongelmat ovat nostattaneet keskustelun myös kopiointista ja imitoinnista. Monet tutkijat (myös Frith) ovat huomauttaneet, että koko länsimainen rock perustuu amerikkalaisen rhythm & bluesin kopiointiin, varastamiseen tai imitointiin. Niin tekivät jo Beatles ja Rolling Stones. Minne sitten vedetään kopiointin moraalinen raja? Simon Frith toteaa, että rockideologiaan sisältyy käsitys, jonka mukaan kopiointi on oikeutettua niin kauan kuin tekijä lisää siihen oman äänensä ja kun hänen menestyksensä ei vähennä

alkuperäisen tekijän suosiota.

Frithin mielestä sampling-levyt (jotka usein ovat fragmentaarisia kollaaseja ja montaaseja) osoittavat olennaisesti sen, miten me kuulemme ja kulutamme musiikkia: kuulemme musiikin palasina. Sampling-levyt edustavat tällaisen kulutuksen inhimillistä ja esteettistä kontrollia. Simon Frith vältti moraaliset kannanotot, vielä ei ole niiden aika. Tällä hetkellä kysymyksiä puidaan oikeudessa - rahan vuoksi. Samplaus-tekniikan yhteydessä nousee vielä esille kysymys luovuudesta: Kuka loppujen lopuksi on luova, musiikin alkuperäinen tekijä, vai esimerkiksi jostain tekeleestä menestyshitin muokannut samplaaja?

* * *

IASPM-Nordenin päämaja on Göteborgissa, vetäjänä toimii tällä hetkellä Philip Tagg. Suomen edustajana on Philip Donner. Jos toiminta kiinnostaa, ota yhteys Helsinkiin Philip Donneriin, osoite: Työväenmusiikki-instituutti, Mannerheimintie 40 C 74, 00100 Helsinki 10, puh. 90-440644. Tietoja saat myös Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitokselta Helmi Järviluomalta (931-157109) tai Marjo-Riitta Saloniemeltä (931-656524). Tällä hetkellä jäsenmaksu on opiskelijoilta ja työttömiltä 125 SEK, muilta 250 SEK. Lisää tietoa löytyy lehdestä nimeltä **Musiikin Suunta** 2/1987, jota julkaisee Suomen etnomusikologinen seura.

Tietenkin voit ottaa suoraan yhteyttä Göteborgiin osoitteeseen: IASPM - Norden, Avd. för Masskommunikation, Box 5048, S-40221 Göteborg.

Kirjallisuus

- BJÖRNBERG, Alf. En liten sång som alla andra. Melodifestivalen 1959-1983. Göteborg, 1987.
- FORNÄS, Johan. Musikrörelsen - en motoffentlighet? Göteborg, 1979.
- FORNÄS, Johan. Musiikki porvarillisessa julkisuudessa. Tiede ja Edistys 1/1982, s. 4-14.
- FORNÄS, Johan. Tältprojektet. Musikteater som manifestation. Göteborg, 1985.
- EKLUND, Björn. Bluesfaser hos Eric Clapton. Studie i elgitarrrens spelteknik. Musiikkitieteen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, 1987.
- JÄRVILUOMA, Helmi. Research on Popular Music in Finland. October 1987. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos, moniste.
- LEISIÖ, Timo. Kansanmusiikin tutkijan perussanasto. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisuja 12. Tampere, 1988. i.p.
- MUIKKU, Jari. "Kolmeen minuuttiin pitäs saada mahtuun". Musiikkiteollisuuden heijastuksia musiikin luomiseen ja tallentamiseen äänitysstudioissa. Musiikkitieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 1987.
- TAGG, Philip. Kojak - 50 seconds of television music. Towards the analysis of affect in popular music. Göteborg, 1979a.
- TAGG, Philip. "Analyse af affekt i ABBA's Fernando". Dansk Musiktidsskrift 4/79, København, 1979b.
- WALLIS, Roger & MALM, Krister. Big Sounds from Small Peoples. The music industry in small countries. Göteborg, 1984.
- ÄHLEN, C-G. Tangon i Europa - en pyrusseger? Studier kring mottagandet av tangon i Europa och genrens musikaliska omställningsprocess. Stockholm, Göteborg, 1987.